

Zdeněk Kříž. Civilní řízení a demokratická kontrola armády v České republice. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2004, 118 s.

Tuto rozsahem nevelkou, ale obsahem významnou publikaci s podtitulem „Peripetie transformace vojensko-civilních vztahů po roce 1989“ vydal Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity v Brně. Její autor, Mgr. Zdeněk Kříž Ph. D., je politolog a působí jako odborný asistent na katedře mezinárodních vztahů Fakulty sociálních studií.

Autor pojednává o daném problému z několika úhlů - zabývá se teoretickou reflexí problému, historickými souvislostmi vztahu armády a politiky v České republice, relevantními k řešení problému, dále peripetiemi transformace Armády ČR a konečně velmi obsažně samotnou aplikací civilního řízení a demokratické kontroly armády v České republice, včetně její účinnosti a dalších aspektů.

Uvedených několik úhlů pohledu umožňuje autorovi skutečně vyčerpávajícím způsobem pojednat problém, jehož již samotné vytyčení a pojednání z hlediska politologické vědy je velmi záslužné, potřebné a aktuální. Problematika armády nestojí právě na výsluní zájmu politologie, navíc existuje reálné nebezpečí, že bude řešena opět jen „z vlastních zdrojů“ armády prostřednictvím relikvů tzv. „armádní společenskovedné fronty“, což by právě v případě tohoto tématu opravdu nebylo nejvhodnější. Kniha je naopak pozoruhodným pokusem pojednat tento problém s hlediska politologické vědy, navíc pohledem oproštěným od úzkých vazeb s organismem armády samotné, což se právě pro dané téma jeví jako velmi podstatné a přínosné.

Hlavním úkolem, který si autor vytyčil, je testovat hypotézu, že vztahy mezi armádou a společností se vyvíjejí v intencích západního modelu civilního řízení a demokratické kontroly armády. Za tímto účelem definuje pojem civilního řízení a demokratické kontroly armády, jeho západní model a formuluje cíle jeho aplikace v České republice.

Na základě rozsáhlé literatury podává obsažný přehled historických souvislostí vztahu armády a společnosti, majících vliv na implementaci západního modelu civilního řízení a demokratické kontroly armády u nás, a to ve třech rovinách: v demokracii tzv. první republiky, v komunistickém režimu a v období restaurace demokratického systému po r. 1989. Zejména některá zjištění a závěry z období konce komunistického režimu, a hlavně pak z období počátku restaurace demokracie počátkem 90. let, mohou být velmi přínosné pro pochopení procesu transformace naší armády, který autor zároveň velmi podrobně a se znalostí věci popisuje, a v mnohém mohou být koneckonců velmi přínosné i pro pochopení i její dnešní podoby.

Problémem transformace AČR se autor zabývá nejen z hlediska teoretické reflexe proměn ve vojensko-civilních vztazích a v armádní instituci, ale podává také přehled tendencí vývoje AČR v 90. letech v obranných výdajích, početních stavech, úkolech armády a v její modernizaci.

Jádrem práce se jeví pojednání samotného problému aplikace civilního řízení a demokratické kontroly armády v České republice a zároveň i jeho účinnosti, který autor staví nikoliv náhodou formou diskusní otázky, zda jde o konsolidaci, nebo spíše erozi jejího systému. Tento problém autor zkoumá z několika pohledů - z hlediska podřízení armády demokraticky voleným politickým elitám, z hlediska aplikace principů právního státu v armádní instituci a z hlediska možností participace vojáků na demokratickém politickém procesu. Možnosti výskytu symptomů eroze systému civilního řízení a demokratické kontroly armády pak zkoumá především v oblastech tvorby politického zadání pro armádu, v obsazování postu ministra obrany vojenskými osobami a v konci povinné vojenské služby jakožto institutu veřejného dohledu. Vyčerpávajícím způsobem pak autor podává přehled účinnosti civilního řízení a demokratické kontroly armády v České republice v současnosti. Je cenné, že autor na základě pojednání tohoto problému formuluje i řadu závěrů a možných doporučení pro další vývoj, a to v celé řadě oblastí - při vysílání vojáků do zahraničí, v oblasti participace vojáků na demokratickém procesu, v posílení nástrojů politických institucí pro kontrolu a dohled nad armádou, v oblasti vzdělávání vojenských profesionálů, a konečně i v oblasti tvorby politického zadání pro armádu.

I po formální stránce kniha splňuje veškeré náležitosti - je doplněna obsažným seznamem literatury a shrnutím (možná jen) v angličtině.

Celkově je uvedená práce Zdeňka Kříže pozoruhodným autorským činem v oblasti poměrně málo odborně zpracovávané, ale o to více zpracování vědeckými metodami vyžadující. Její využití se nabízí velmi široké - může být užitečným zdrojem kvalifikovaného poznání jak pro politiky, zabývajícími se problematikou politického systému a postavení armády v něm, tak - a to zejména - pro armádní činitele všech stupňů, včetně oblasti vzdělávání nových vojenských profesionálů, v němž právě politologie, ač je to překvapivé a těžko pochopitelné, nemá právě zejména v poslední době právě „na růžích ustláno“. Jejím největším problémem - jako všech prací této oblasti vědy - však jak se zdá bude, jakým způsobem dosáhnout toho, aby právě k těmto lidem pronikla a byla jimi efektivně exploatována. V kruzích profesionálních politiků, zvláště parlamentních činitelů, zabývajících se problematikou armády a zejména pak v armádě, a především v jejích teoretických strukturách, by její vydání rozhodně nemělo projít bez povšimnutí.

Doc. Mgr. Sylvestr Chrástil, Dr.